ПОЛИТОЛОГИ XXV
Эрдэм шинжилгээний бичиг №25: 80-91 дэх тал

ИРГЭНИЙ ХӨДӨЛГӨӨНИЙ УЛС ТӨРИЙН ТОГТОЛЦООНД ҮЗҮҮЛСЭН НӨЛӨӨЛЛИЙН ҮНЭЛГЭЭ: МОНГОЛЫН ЖИШЭЭ (2004–2009)

Б.Батбаатар
МУИС, УТСОУХНУС,
Улс төр судлалын тэнхимийн докторант

Ц.Батболд
МУИС, УТСОУХНУС,
Улс төр судлалын тэнхмийн цагийн багш, дэд профессор

Хураангуй:

Энэхүү судалгаа нь 2004-2009 оны хооронд өрнөсөн иргэний хөдөлгөөнүүдийн шаардлагын биелэлт болон тэдгээрийн Монголын улс төрийн тогтолцоонд үзүүлэх нөлөөллийг судалсан болно. Үр дүнд суурилсан үнэлгээ (ОВЕ) болон нийлмэл нөлөөллийн индекс (СІІ) ашиглан судалгаагаар иргэний хөдөлгөөнүүдийн шууд бодлогын үр дүн болон шууд бус системийн нөлөөллийг хоёуланг нь үнэлдэг. Мэдээллийг засгийн газрын албан ёсны баримт бичиг, парламентын бүртгэл, хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл, иргэний нийгмийн архиваас цуглуулсан.Үр дүнгээс харахад Иргэний хөдөлгөөнүүдийн дэвшүүлсэн шаардлагын зөвхөн 29% нь бүрэн эсвэл хэсэгчлэн хангагдсан нь дунд зэргийн нөлөөллийг харуулж байгаа бол 71% нь хангагдаагүй эсвэл шийдэгдээгүй хэвээр байна. Бодлогын хэрэгжилт хязгаарлагдмал байсан ч иргэний хөдөлгөөнүүд ил тод байдал, иргэдийн оролцоо, институцийн хариу үйлдэлд хувь нэмэр оруулсан. Тоон болон чанарын үзүүлэлтүүдийг хослуулах нь шилжилтийн ардчиллын орнуудад нийгмийн хөдөлгөөний нөлөөллийн талаар нарийн ойлголт өгөх боломжийг олгодог.

Түлхүүр үгс: Иргэний хөдөлгөөн, улс төрийн нөлөө, эрэлт хэрэгцээ, Монгол улс, нийгмийн хөдөлгөөн, үр дүнд суурилсан үнэлгээ, нөлөөллийн нэгдсэн индекс.

Оршил:

Иргэний хөдөлгөөнүүд нь оролцооны ардчиллын үндсэн тал бөгөөд иргэдийн бодлогын өөрчлөлт, институцийн шинэчлэл, нийгмийн сайжруулалтын шаардлагыг илэрхийлдэг[1]. Монголд 2004-2009 оны хооронд байгалийн нөөцийн менежмент, орон нутгийн засаглалын тэгш бус байдал, ил тод байдлын асуудал зэрэг нийгэм-улс төрийн олон асуудлын хариуд иргэний хөдөлгөөнүүд гарч ирсэн. Эдгээр хөдөлгөөнүүдэд орон нутгийн иргэд, байгаль орчны идэвхтнүүд, шинээр гарч ирж буй иргэний нийгмийн байгууллагууд оролцож, уул уурхайн лицензийн хуваарилалт, нөөцийн менежментийн практикт шууд нөлөөлсөн байна. (АМНАТ буюу royalty 2.5 байсныг 5,0% болгосон. “Гол мөрний урсац бүрэлдэх эх, усансан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хууль”)-ийг 2009 оны 7 дугаар сарын 16нд батлуулсан.

Иргэний хөдөлгөөнүүдийн улс төрийн системд үзүүлэх нөлөөллийг үнэлэх нь угаасаа л бэрхшээлтэй байдаг. Оролцооны тоо эсвэл хэвлэл мэдээллийн анхаарал зэрэг уламжлалт үзүүлэлтүүд нь бодит улс төрийн үр дүнгийн талаар хязгаарлагдмал ойлголт өгдөг[2]. Тиймээс энэхүү өгүүлэл нь эрэлт хэрэгцээний биелэлт болон иргэний хөдөлгөөнүүдийн үйл ажиллагааны өргөн хүрээтэй улс төрийн үр дагаврыг хоёуланг нь үнэлж, үр дүнд суурилсан үнэлгээний хүрээг ашигласан. Энэхүү арга барил нь хөдөлгөөнүүд нь улс төрийн оролцоог, төрийн хариу үйлдэл нь гарцыг бүрдүүлдэг Ийстоны (1965) системийн загвартай нийцдэг. Шууд болон шууд бус нөлөөллийг хэмжсэнээр энэхүү судалгаа нь Монгол дахь иргэний хөдөлгөөнүүдийн улс төрийн нөлөөллийн талаар цогц ойлголт өгөх зорилготой юм.

Онолын хүрээ: Иргэний хөдөлгөөнүүд нь нийгмийн шаардлагыг тодорхойлж, хамтын үйл ажиллагааг дайчлах замаар улс төрийн системд нөлөөлөх чухал хүчин зүйл гэж хүлээн зөвшөөрөгдсөн[3]. Ийм

[1] Tilly, C. “Social movements, 1768–2004”, Paradigm Publishers, 2004; Tarrow, S. “Power in movement: Social movements and contentious politics (3rd ed.)”, Cambridge University Press, 2011.
[2] Della Porta, D., & Diani, M. “Social movements: An introduction (2nd ed.)”, Blackwell Publishing, 2006.
[3] Tilly, C. “Social movements, 1768–2004”, Paradigm Publishers, 2004; Meyer, D. S., & Staggenborg, S. “Movements, countermovements, and the structure of political opportunity”, American Journal of Sociology, 101(6), 1628–1660. https://doi.org/10.1086/230879, 1996.

хөдөлгөөнүүдийн үр нөлөөг харилцан уялдаатай гурван хэмжээсээр үнэлж болно[4]:

1. Бодлогын түвшин: Хөдөлгөөнүүдийн шаардлагаас шууд үүдэлтэй хууль тогтоомжийн өөрчлөлт, зохицуулалтын тохируулга, бодлогын шинэчлэл.
2. Байгууллагын түвшин: Иргэний саналд хариу үйлдэл үзүүлэхийг тусгасан институцийн бүтэц, засаглалын механизмын өөрчлөлт.
3. Соёлын түвшин: Нийгмийн үнэт зүйлс, иргэний ухамсар, ил тод байдал, хариуцлагын талаарх олон нийтийн хандлагын өөрчлөлт.

Үр дүнд суурилсан үнэлгээ (ОВЕ) нь зөвхөн оролцоо эсвэл харагдах байдалд бус харин хэмжигдэхүйц өөрчлөлтөд анхаарлаа төвлөрүүлж, иргэний хөдөлгөөнийг үнэлэх практик хүрээг бий болгодог[5]. Эрдэмтэд эрэлтийн биелэлт нь улс төрийн нөлөөллийн гол үзүүлэлт бөгөөд иргэний үйлдэл нь бодлогын тодорхой хариу үйлдэл болж хувирдаг гэдгийг харуулж байна.

Энэхүү судалгаа нь мөн Истоны (1965) системийн онолыг нэгтгэн, иргэний хөдөлгөөнийг улс төрийн тогтолцоонд оруулах оролт гэж үздэг бол засгийн газрын хариу үйлдэл - бодлого батлах, зохицуулалтын хэрэгжилт, институцийн тохируулга - нь гарцыг илэрхийлдэг. Эрэлт хэрэгцээний биелэлт болон улс төрийн ач холбогдлын хосолсон үнэлгээ нь хөдөлгөөнүүдийн үр нөлөөг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр цацах, эсэргүүцлийн хэмжээ зэрэг өнгөц хэмжүүрээс гадна нарийн үнэлгээг санал болгодог нийлмэл нөлөөллийн индексийг ашигласан.

Арга зүй: Энэхүү судалгаа нь анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжийг агуулгын шинжилгээтэй хослуулсан тодорхойлолт болон харьцуулсан тоон аргыг ашигласан. Энэхүү загвар нь 2004-2009 оны хооронд Монголд иргэний хөдөлгөөнүүдийн эрэлт хэрэгцээний биелэлт болон улс төрийн системд үзүүлсэн нөлөөллийг хоёуланг нь харуулдаг.

Өгөгдлийн эх сурвалж:

Өгөгдлийг дараахаас авсан болно:

---

[4] Tilly, C. “Social movements, 1768–2004”, Paradigm Publishers, 2004; Tarrow, S. “Power in movement: Social movements and contentious politics (3rd ed.)”, Cambridge University Press, 2011.

[5] Tilly, C. “Social movements, 1768–2004”, Paradigm Publishers, 2004; Meyer, D. S., & Staggenborg, S. “Movements, countermovements, and the structure of political opportunity”, American Journal of Sociology, 101(6), 1628–1660. https://doi.org/10.1086/230879, 1996.

- Албан ёсны засгийн газрын баримт бичиг (хууль, тогтоол, сайд нарын тогтоол)
- Парламентын бүртгэл
- Иргэний хөдөлгөөнүүдийн талаарх хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр цацагдсан мэдээлэл
- Иргэний нийгмийн байгууллагуудын тайлан, архив

Эдгээр эх сурвалжууд нь хөдөлгөөнүүдийн шаардлага болон холбогдох засгийн газрын хариу үйлдлийг хөндлөн баталгаажуулах боломжийг олгодог.

Нийгмийн хөдөлгөөнийг судалдаг судалгааны онолуудад үндэслэн хөдөлгөөний нөлөөллийн үнэлгээг гурван түвшинд авч үзсэн. Үүнд:

1. Бодлогын түвшин: Хөдөлгөөнөөс үүдэн гарсан хууль, шийдвэр, бодлогын өөрчлөлт
2. Институцийн түвшин: Төр, иргэний нийгмийн харилцаанд бий болсон шинэ хэлбэр, бүтэц;
3. Соёлын түвшин: Үнэт зүйлийн хандлага, олон нийтийн ухамсар дахь өөрчлөлт[6].

Хөдөлгөөн бүрийн тавьсан шаардлага бүрэн биелээгүй ч улс төрийн системд чиг хандлагын өөрчлөлт, ил тод байдлын нэмэгдэл, иргэний оролцооны өсөлт зэргээр шууд буюу шууд бус нөлөө үзүүлэх тохиолдол цөөнгүй байсан. Тиймээс зөвхөн “биелэлтийн хувь”-аар бус, биелэлтийн чанар ба нөлөөллийн гүнзгийрлийг хамтад нь авч үзэх нь оновчтой гэж үзсэн. Энэ хүрээнд судалгаанд дараах (Хүснэгт 2) хоёр шатлалтай үнэлгээний загвар тохирно гэж үзэж сонгосон.

Хүснэгт 1: Хөдөлгөөнүүдийн шаардлагын биелэлтийн үнэлгээний уян хатан байдал

Үнэлгээний түвшин	**Үзүүлэлт**	**Жишээ**
1. Шууд үр дүн	Шаардлагын биелэлтийн хувь, төрөөс гаргасан шийдвэрийн тоо, эрх зүйн өөрчлөлт	Ашигт малтмалын тухай хуулийн өөрчлөлт, лицензийн хязгаарлалт
2.Шууд бус үр дүн	Улс төрийн оролцооны өсөлт, иргэдийн итгэлцлийн өөрчлөлт, ил	Байгаль орчны яамны бүтэц шинэчлэгдэх, орон нутгийн оролцооны хэлбэр бий болох

[6] Tilly, C. “Social movements, 1768–2004”, Paradigm Publishers, 2004; Tarrow, S. “Power in movement: Social movements and contentious politics (3rd ed.)”, Cambridge University Press, 2011.

	тод байдал, институцийн шинэчлэл	

Ингэж хоёр түвшинд тайлбарлавал “хөдөлгөөнүүдийн нөлөө” нь зөвхөн богино хугацааны амжилтаар бус, системийн өөрчлөлтийн гүнзгий түвшинд илэрч байгааг нотолж чадна гэж үзсэн.

Шаардлага буюу эрэлтийн хангалтын үнэлгээ:

Хүснэгт 2: Хөдөлгөөнүүдийн шаардлагыг таван түвшний хангалтын дагуу ангилж, үнэлсэн

Хэрэгжилтийн түвшин	Тодорхойлолт	Оноо (Коэффициент)
Бүрэн хангагдсан шаардлага	Шаардлага бүрэн хэрэгжсэн	1.0
Шаардлага хэсэгчилэн хангагдсан	Шаардлага хэсэгчлэн хэрэгжсэн	0.5
Шаардлага хэрэгжээгүй	Шаардлага хэрэгжээгүй	0.0
Хойшлуулсан буюу тодорхойгүй	Хэрэгжилт хойшлогдсон эсвэл тодорхойгүй	0.0
Хууль бусаар хандсан	Хуулийн дагуу хүч хэрэглэх аргаар хариу үйлдэл үзүүлэх	0.0

Нийлмэл нөлөөллийн индекс (ННИ):

Шууд болон шууд бус нөлөөллийг хоёуланг нь тодорхойлохын тулд судалгаанд нийлмэл нөлөөллийн индекс (ННИ)-ийг ашигласан бөгөөд үүнийг дараах байдлаар тооцоолсон:

Нийлмэл нөлөөллийн индекс:

"ННИ"=(0.6×"Эрэлт хангагдсан оноо")+(0.4×"Улс төрийн ач холбогдлын оноо")

Томъёо:

$$\text{Нөлөөллийн индекс} = \frac{(1.0 \times \text{Биелсэн} + 0.5 \times \text{Хагас биелсэн})}{\text{Нийт шаардлагын тоо}}$$

Эрэлт хангагдсан оноо: Дээрх ангиллын үнэлгээнд үндэслэсэн

Улс төрийн ач холбогдлын оноо: Эрэлтийн стратегийн ач холбогдлын дагуу 0.2 (бага)-аас 1.0 (өндөр) хүртэл үнэлнэ.

Нийлмэл нөлөөллийн индекс нь хөдөлгөөнүүдийн нөлөөллийг дөрвөн түвшинд ангилах боломжийг олгосон.

Хүснэгт 3: Нөлөөллийн түвшин (шинжилгээ)

ННИ-ийн хүрээ	Нөлөөллийн түвшин	Тайлбар
0.00–0.25	Бага	Хязгаарлагдмал эсвэл үл тоомсорлосон нөлөө
0.26–0.50	Дунд зэрэг	Хэсэгчилсэн бодлого эсвэл институцийн нөлөө
0.51–0.75	Өндөр	Шууд болон шууд бус мэдэгдэхүйц нөлөө
0.76–1.00	Маш өндөр	Системийн болон бодлогын мэдэгдэхүйц өөрчлөлт

Шинжилгээний журам:

1. 2004–2009 оны бүх шаардлагыг агуулга болон зорилтот үр дүнгээр нь ангилах
2. Албан ёсны бүртгэлийг ашиглан биелэлтийг үнэлэх
3. Улс төрийн ач холбогдлын жинг оноох
4. Эрэлт хэрэгцээ бүрийг нийлмэл нөлөөллийн индексээр тооцоолж, жилээр нэгтгэх
5. Хүснэгт болон график ашиглан чиг хандлагыг дүрслэн харуулах (APA хэв маяг)

Үр дүн:

Хөдөлгөөнүүдийн шаардлагын биелэлтийн тойм:

2004-2009 оны хооронд Монголын иргэний хөдөлгөөнүүд нийт 209 өөр шаардлага тавьсан. Хөдөлгөөнүүдийн шаардлагын биелэлтийн өгөгдлийг тоон болон чанарын судалгаагаар зэрэг авсан бөгөөд тэдгээрийг хооронд нь харьцуулан дундаж өгөгдлийг гаргасан. Дараах (Хүснэгт 4)-т хөдөлгөөнүүдийн тавьсан шаардлагын биелэлтийг он, оноор нь болон нэгдсэн хэлбэрээр ангилан харуулав.

Хүснэгт 4: Жил тус бүрээр хөдөлгөөнүүдийн шаардлагын биелэлт (2004–2009)

	Биелсэн	Хагас биелсэн	Биелээгүй	Тодорхойгүй буюу хойшлогдсон	Хууль бус аргаар тэмцсэн	Нийт шаардлагын тоо
2004	9	4	3	13	1	30
2005	1	3	2	17	3	26
2006	15	6	8	34	8	71
2007	8	4	8	15	1	36

2008	5	6	16	10	7	44
2009	1	-	-	-	1	2
Нийт	39	21	36	89	21	209
Хувь	19%	10%	71%			100%

Иргэний хөдөлгөөнүүдийн шаардлагын биелэлтийн ангилал дахь тодорхойгүй буюу хойшлогдсон, хууль бус аргаар тэмцсэн зэргийг биелээгүй гэдэг ангилалтай нэгтгэн шаардлагын биелэлтийн хувь болон биелээгүй шаардлагын нийт хувийг (график 1)-д тодруулан харуулав.

График 1: Хөдөлгөөнүүдийн тавьсан шаардлагын бүрэн биелэлт ба хагас биелсэн болон биелээгүй үр дүнгийн хувь

Нийт биелэлтийн түвшингээс харахад шаардлагын зөвхөн 29% нь бүрэн буюу хэсэгчлэн хангагдсан бол 71% нь хангаагүй, тодорхойгүй эсвэл хууль бусаар шийдвэрлэгдсэн хэвээр байгаа нь засгийн газрын хариу үйлдэл хязгаарлагдмал байгааг харуулж байна.

Нийлмэл нөлөөллийн индекс (ННИ):

Иргэний хөдөлгөөнүүдийн улс төрийн нөлөөллийг хэмжих зорилгоор нийлмэл нөлөөллийн индексийг (ННИ) жил бүр тооцоолсон (Хүснэгт 5).

Хүснэгт 5: Иргэний хөдөлгөөнүүдийн жилээрх нийлмэл нөлөөллийн индекс (2004–2009)

Жилүүд	Бүрэн биелэгдсэн	Хэсэгчилсэн биелэгдсэн	Нийт шаардлага	ННИ	Нөлөөллийн түвшин
2004	9	4	30	0.37	Дунд зэрэг
2005	1	3	26	0.10	Бага
2006	15	6	71	0.27	Дунд зэрэг
2007	8	4	36	0.28	Дунд зэрэг
2008	5	6	44	0.20	Бага
2009	1	0	2	0.50	Харьцангуй өндөр
Дундаж (2004–2009)	–	–	209	0.29	Дунд зэрэг

Иргэний хөдөлгөөнүүд нийтдээ дунд зэргийн улс төрийн нөлөө үзүүлсэн бөгөөд 2009 онд цөөн тооны шаардлага тавьсан ч хамгийн өндөр нөлөө үзүүлсэн болохыг 2005, 2008 онуудад хангалтгүй биелэлт болон институцийн хариу арга хэмжээнээс болж сул нөлөө үзүүлсэн.

График 2. Хөдөлгөөний улс төрийн нөлөөг тодорхойлсон нийлмэл нөлөөллийн индекс

Эх сурвалж: Б. Батбаатар. Монгол дахь Нийгмийн хөдөлгөөний үйл явцад хийсэн улс төрийн шинжилгээ. 96 дахь тал

Он, жилээр авч үзвэл, 2004, 2006, 2007 онууд нь “дунд зэргийн нөлөөлөлтэй” хэмээн үнэлэгдсэн бөгөөд хөдөлгөөнүүдийн шаардлагын

зарим хэсэг нь бодлогын хэлэлцүүлэгт туссан байна. 2009 онд нөлөөллийн индекс 0.50 буюу “харьцангуй өндөр нөлөөлөл”-ийн ангилалд хүрсэн нь цөөн тооны хөдөлгөөн бодит шийдвэр, бодлогын өөрчлөлтөд илүү хүчтэй нөлөөлж чадсантай холбоотой юм. Харин 2005, 2008 онууд “сул нөлөөллийн” ангилалд багтсан нь тухайн үед олон хөдөлгөөн өрнөсөн ч улс төрийн системээс тодорхой хариу үйлдэл гараагүй, эсвэл бодит үр дүнд хүрээгүйг илтгэнэ.

Чанарын ажиглалт:

Олон шаардлагыг бүрэн хэрэгжүүлээгүй ч иргэний хөдөлгөөнүүд дараах зүйлд хувь нэмэр оруулсан:

1. Орон нутгийн засаглалын ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх
2. Иргэний оролцоог нэмэгдүүлэх
3. Уул уурхайн зохицуулалт, нөөцийн менежментийн талаарх бодлогын хэлэлцүүлэг

Эдгээр үр дүнгүүд нь биелэлтийн хувиар бүрэн тусгагдаагүй боловч Тиллигийн (2004) хүрээний соёл, институцийн хэмжээсүүдэд тусгагдсан шууд бус нөлөөллийг харуулж байна.

Хэлэлцүүлэг:

2004-2009 оны хооронд Монголын иргэний хөдөлгөөнүүдийн дүн шинжилгээгээр шаардлагын дийлэнх нь (71%) бүрэн хангагдаагүй ч иргэний хөдөлгөөнүүд дунд зэргийн улс төрийн нөлөө үзүүлсэн болохыг харуулж байна (Иргэний хөдөлгөөн ≈ 0.29). Энэ нь бодлогын шууд өөрчлөлт хязгаарлагдмал байсан ч иргэний хөдөлгөөнүүд институцийн хариу үйлдлийг бүрдүүлэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэж чадна гэдгийг харуулж байна.

Энэхүү судалгаанд ашигласан Үр дүнд суурилсан үнэлгээний арга[7] нь иргэний хөдөлгөөний нөлөөллийг зөвхөн оролцооны тоо эсвэл эсэргүүцлийн давтамжаар үнэлэх нь хангалтгүй болохыг онцолж байна. Үүний оронд бодлогын хариу үйлдэл, институцийн дасан зохицох байдал, соёлын өөрчлөлтүүд нь нөлөөллийн илүү найдвартай үзүүлэлт болж өгдөг. Жишээлбэл, хэсэгчлэн хангагдсан эсвэл хойшлуулсан шаардлагууд нь уул

[7] Tilly, C. “Social movements, 1768–2004”, Paradigm Publishers, 2004; Meyer, D. S., & Staggenborg, S. “Movements, countermovements, and the structure of political opportunity”, American Journal of Sociology, 101(6), 1628–1660. https://doi.org/10.1086/230879, 1996.

уурхайн зохицуулалт, орон нутгийн засаглалын ил тод байдлын талаарх хэлэлцүүлэгт хувь нэмэр оруулсан.

Истоны үүднээс авч үзвэл[8] иргэний хөдөлгөөнүүд улс төрийн системд оролт болж, системийн хариу үйлдэл үзүүлэхэд хүргэж болзошгүй дарамт шахалт үзүүлдэг. Уран олборлолт эсвэл байгаль орчныг хамгаалахтай холбоотой гэх мэт улс төрийн өндөр ач холбогдолтой шаардлагууд нь албан ёсны бодлогын өөрчлөлтүүд аажмаар явагдсан ч гэсэн институцийн илүү их анхаарал хандуулахад хүргэдэг болохыг судалгааны үр дүнгээс харж болно.

Үр дүнгээс харахад богино хугацааны ялалт (бүрэн хангагдсан шаардлагууд) харьцангуй ховор байдаг бол иргэний оролцоо нэмэгдэх, засаглалын талаарх мэдлэг, хариуцлагыг бэхжүүлэх зэрэг урт хугацааны системийн үр нөлөө нь шууд бус чухал үр дүнг илэрхийлдэг. Энэ нь Делла Порта, Диани (2006) нарын нийгмийн хөдөлгөөний нөлөөллийг шууд болон шууд бус байдлаар үнэлэх ёстой гэсэн хандлагыг баримталсан.

Нэмж дурдахад, Нийлмэл Нөлөөллийн Индекс (ННИ) нь нөлөөллийн цаг хугацааны хэлбэлзлийг харуулж байна. 2009 онд ННИ өндөр байсан нь цөөн тооны шаардлага тавьсан ч стратегийн зорилтот үйл ажиллагаа нь улс төрийн томоохон нөлөө үзүүлж чадна гэдгийг харуулж байгаа бөгөөд эрэлтийн агуулга, анхаарал төвлөрөл, улс төрийн цаг хугацааны ач холбогдлыг онцолж байна.

Дүгнэлт:

Энэхүү судалгаагаар 2004-2009 оны хооронд Монголын иргэний хөдөлгөөнүүд улс төрийн системд дунд зэргийн нөлөө үзүүлсэн болохыг нотлох эмпирик нотолгоог өгч байна. Судалгааны гол үр дүнгүүд нь дараах байдалтай байна:

1. Шууд биелэлт хязгаарлагдмал: Шаардлагын зөвхөн 29% нь бүрэн эсвэл хэсэгчлэн хангагдсан нь засгийн газрын хариу үйлдэл хязгаарлагдмал байгааг харуулж байна.
2. Шууд бус системийн нөлөө: Хөдөлгөөнүүд нь институцийн хариу үйлдлийг дэмжиж, иргэний оролцоог нэмэгдүүлж, албан ёсны бодлогын өөрчлөлт хязгаарлагдмал байсан ч бодлогын хэлэлцүүлэгт нөлөөлсөн.

[8] Истон, 1965.

3. Арга зүйн хувь нэмэр: Нийлмэл нөлөөллийн индексээр дамжуулан хөдөлгөөнүүдийн шаардлагын биелэлтийг улс төрийн ач холбогдолтой хослуулах нь иргэний хөдөлгөөний нөлөөллийг үнэлэх сайн аргыг санал болгосон.
4. Стратегийн ач холбогдол: Улс төрийн хувьд чухал шаардлагыг хангасан цөөн тооны хөдөлгөөн нь олон тооны, стратегийн хувьд бага чиглэсэн шаардлага бүхий томоохон хөдөлгөөнүүдээс илүү системийн нөлөөллийг бий болгож чаддаг байна.

Товчхондоо, Монголын жишээ нь иргэний хөдөлгөөнүүдийн шаардлага хэсэгчлэн эсвэл хязгаарлагдмал биелэлттэй тулгарсан хэдий ч гэсэн урт хугацааны улс төр, соёлын өөрчлөлтөд хувь нэмэр оруулж чадна гэдгийг харуулж байна. Хөдөлгөөний нөлөө нь бодлогын үр дүнд шууд болон шууд бусаар нөлөөлсөнийг ач холбогдлын үнэлгээ харуулж байна. Ирээдүйн судалгаанд цаг хугацааны явцад иргэний хөдөлгөөний хуримтлагдсан нөлөөллийг илүү сайн тусгахын тулд институцийн дасан зохицох байдал болон иргэдийн тогтвортой оролцооны урт хугацааны дүн шинжилгээг оруулах хэрэгтэй гэж үзэж байна.

Ном зүй

1. Amenta, E., & Caren, N. (2004). *The political consequences of social movements*. Annual Review of Sociology, 30, 283–305. https://doi.org/10.1146/annurev.soc.30.012703.110615
2. Della Porta, D., & Diani, M. (2006). *Social movements: An introduction* (2nd ed.). Blackwell Publishing.
3. Easton, D. (1965). *A systems analysis of political life*. Wiley.
4. Giugni, M. (1998). Was it worth the effort? The outcomes and consequences of social movements. *Annual Review of Sociology, 24*, 371–393. https://doi.org/10.1146/annurev.soc.24.1.371
5. Meyer, D. S., & Staggenborg, S. (1996). Movements, countermovements, and the structure of political opportunity. *American Journal of Sociology, 101*(6), 1628–1660. https://doi.org/10.1086/230879
6. Tarrow, S. (2011). *Power in movement: Social movements and contentious politics* (3rd ed.). Cambridge University Press.
7. Tilly, C. (2004). *Social movements, 1768–2004*. Paradigm Publishers.

8. Weiss, C., Patton, M., & Glasson, J. (1970s). *Evaluation research and the development of impact assessment methodology*. [Original works on impact evaluation].

ASSESSMENT OF THE CIVIL MOVEMENT ON THE POLITICAL SYSTEM: THE MONGOLIA (2004-2009)

Abstract: This study examines the fulfilment of demands by civil movements between 2004 and 2009 and their impact on the Mongolian political system. Using an outcome-based evaluation (OBE) and the Composite Impact Index (CII), the research assesses both direct policy outcomes and indirect systemic effects of civil movements. Data were collected from official government documents, parliamentary records, media reports, and civil society archives. The results show that only 29% of demands were fully or partially fulfilled, indicating moderate impact, while 71% remained unmet or unresolved. Although policy implementation was limited, civil movements contributed to transparency, citizen participation, and institutional responsiveness. Combining quantitative and qualitative indicators provides a nuanced understanding of the social movement impact in transitional democracies.

Key words: civil movements, political impact, demand fulfilment, Mongolia, social movements, outcome-based evaluation, Composite Impact Index